

Bahçe var ama domates yetiştirmek yasak!

New York MoMA'da 10 Mayıs'a kadar izlenebilecek olan "Düzensiz Büyüme: Genişleyen Mega Kentler için Taktiksel Şehircilik" sergisi ile altı küresel metropolde yeni mimari olanakları incelemek için, araştırmacılar ve uygulayıcılardan oluşan disiplinlerarası ekipler bir araya geldi.

ÜMMÜHAN KAZANÇ
ummuhankazanc@gmail.com

Her ekip sergiden on dört ay önce bir dizi atölye çalışması yaparak, belirli bir şehir için öneriler geliştirdi. İstanbul'da faaliyet gösteren uluslararası mimarlık firması Superpool ve Paris'ten ateliere'd'architectureautogeree, İstanbul için geliştirdiği önerilerle sergide yer alıyor. Sergi ile ilgili sorularımızı Superpool'dan Selva Gürdoğan ve Gregers Tang Thomsen yanıtladı.

Sayın Gürdoğan ve Thomsen, MoMA'da yer alan serginin tanıtım metninde bir felaket senaryosu okuyoruz: '2030 yılında, dünya nüfusu şaşırtıcı bir şekilde 8 milyar olacak. Bu nüfusun üçte ikisi şehirlerde yaşayacak. Çoğu fakir olacak. Sınırlı kaynaklar ile bu düzensiz büyüme dünya genelinde toplumların karşılaştığı en büyük zorluklardan biri olacak. Gelecek yıllarda, şehir yetkilileri, kent planlamacıları ve tasarımcılar, ekonomistler ve diğerleri, önemli sosyal ve ekonomik felaketleri önlemek için güçlerini birleştirmeleri gerekecek, bu genişleyen mega şehirleri yaşanabilir kılmak için birlikte çalışacaklar.' Durum gerçekten bu kadar kötü mü; yoksa hala umut var mı?

Aslında bu sorunun cevabını gerçekten bilmiyoruz ve bu yüzden soruyu sürekli gündemde tutmamız gerekiyor. Birçok eski gelenekte dünyanın, insanın dengede olması, dengeyi bozulmaması derdi vardır... Yin-yang gibi. Çevreciler dengeyi bozulma eşliğinde olduğunu, geri dönülemez bir noktaya gelinmek üzere olduğumuzu söylüyor. Çevreci dediğimizde kuşlardan, böceklerden ibaret başka bir dünyanın savunucuları anlaşıyor bazen. Oysa hepimiz dünyaya verdiğimiz tahribatı oturduğumuz yerden yani şehirlerden yapıyoruz. Hem ekolojik, hem sosyolojik olarak dengesi bozulmak üzere olan şehirlerimiz ve bir dünyamız var. MoMA için Paris'ten ateliere'd'architectureautogeree (aaa) ile beraber hazırlanan çalışmamın da derdi, kişilerin bu konuda yapabileceklerinin bir kataloğu aslında.

Sorularımızı detaylandırmadan önce Superpool ve ekibini tanıtabilir miyiz? Bugüne kadar hangi sergi ve projelerde yer aldınız?

Superpool 2006'da Gregers Tang Thomsen ve Selva Gürdoğan tarafından başlatılmış bir mimarlık ofisi. İstanbul'u ve şehirleri anlamaya hep meraklı olduk. İlk haritalama çalışmamız "Dolmuş ve Minibüs Haritası" oldu, sonrasında "MappingIstanbul/Istanbul'u Haritalamak" adlı bir kitap üzerinde çalıştık. Audi Urban Future-Initiative 2012'de İstanbul trafiğinin yakın geleceği üzerine bir çalışmamız oldu. Aynı zamanda "TailorCrete" adlı dört sene süren ve inşaat endüstrisinde karmaşık geometrilerin yapımında robot kullanımının artırılmasını amaçlayan bir araştırma projesi içinde yer aldık. Superpool'un yanısıra Columbia Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ne ait "Studio-X İstanbul'un yürütücülüğünü de yapıyoruz.

Superpool'un bugüne kadar yer aldığı sergiler ve katıldığı projelere baktığımız zaman, bu sergide yer alması şaşırtıcı değil. Türkiye'den sadece siz mi davet edildiniz? Süreç nasıl gelişti? Son sergileme aşamasına gelene kadar ekipler nasıl çalıştı?

MoMA'daki serginin küratörü Pedro Gadanho, İstanbul Modern Müzesi'nin YAP programı için burada olduğu zaman sanırım birkaç ekip ile görüştü. Sonrasında sergide yer almamızı istediğini öğrendik. Çalışılan her şehir için biri yerel biri de farklı bir şehirden iki ekip eşleştirildi. Ekolojik sürdürülebilirlik konuları üzerine çalışan ve aktivist bir yapısı olan ateliere'd'architectureautogeree (aaa)'in kurucuları Constantin Petcou, Doina Petrescu ile çalıştık. Tüm ekipler New York, Shenzen ve Viyana'da bir araya geldi. Ancak bu aslında pek de yeterli olmadığı için aaa ile İstanbul'da da buluştuk ve işlemek istediğimiz konularda mutabık kalmaya kadar konuştuk, tartıştık. Serginin kataloğunda da yer alan ortak bir metin oluşturduk. İş bölümü sonrasında biz, Superpool'un hazırladığı video için Memed Erdener ile beraber çalıştık. Bu da bizim için çok güzel bir deneyim oldu.

Sergiyi konu olan altı şehir de -Hong Kong, İstanbul, Lagos, Mumbai, New York ve Rio de Janeiro- gerçekten hem nüfus hem de kentsel gelişim açısından oldukça problemlidir. Tabii ki bizim ilgi alanımız İstanbul. Sizin İstanbul için önerilerinizi hangi açıdan ele aldığınızı öğrenebilir miyiz? Sergilenen projenizi detaylı olarak anlatabilir misiniz? TOKİ'ye karşı KİTO (Kolektif İşbirlikçi Toplum Oluşumu) oldukça ilginç bir yaklaşım.

"Düzensiz Büyüme"nin genel çerçevesi kentte yoksulluğa ve gecekondu'lara (slumareas) gönderme yapıyor. Ancak İstanbul'un Lagos, Mumbai ya da Rio de Janeiro gibi bir gecekondu alanı kalmadı. İstanbul'un çoğu semti, post-gecekondu dediğimiz yasallaştırıl-

Selva Gürdoğan ve Gregers Tang Thomsen

mış ve iyi kötü bir alt yapısı sağlanmış yerler. Yoksulluk yok demeyeceğim ancak "İstanbul'da kontrolsüz bir şekilde ne büyüyor?" diye sorulduğunda bizce cevap, orta sınıf için tüketici bir hayat tarzı ve bu hayatın mekansallaştığı TOKİ ve benzeri siteler. Kilometrelerce uzanan yüksek katlı tek tek blokların olduğu bir şehir hızla büyüyor. Bu neredeyse ekme almak için bile alışveriş merkezine arabayla gitmeye mecbur bırakan bir yerleşim. Bahçesi var ama domates ekme yasak. Ev, araba ve iki çocuk ile televizyon öntünde biten bir yaşam hayali hızla alternatifleri yok sayıyor.

Gelişmekte olan ekonomilerin şehirleri, kendi 'informalite'lerinden neredeyse utanır. Oysa 'informalite' bir yandan da kişilerin inisiyatifini kullanabilmesi demektir. Burada üzerinde düşünülmesi gereken ince bir çizgi var.

KİTO (Kolektif İşbirlikçi Toplum Oluşumu), TOKİ'nin bizce sembolü haline geldiği 'ıslah edilmiş' şehrin 20 yıl sonrasını hayal ediyor. Hayal bu ya, İstanbul'un mahalle, yardımlaşma, sosyal girişim kültürü TOKİ koşullarında bile yeşermiş, TOKİ sakinleri sitelerini çevreleyen o sıkıcı duvar yerine atölyeler, dükkanlar açmışlar...

KİTO (Kolektif İşbirlikçi Toplum Oluşumu) Projesi'nin nasıl çalıştığı konusunda daha detaylı bilgi alabilir miyiz?

TOKİ gelişimleri, küresel kapitalizmin içinde dünya çapında bir durumu yansıtan, İstanbul'da egemen sınıf olarak yeni bir orta sınıfın ortaya çıkmasına paralellik gösterir. Bizim önerimiz, bu orta sınıfın, ekolojik ve sosyal maliyetlerine rağmen, tüketim ve rahat yaşam isteğinin düzensiz gelişmesine işaret ediyor.

Kitle iletişim araçlarında sürekli yer alan reklam kampanyaları da Türk ailelerine örnek oluşturacak bir rüya inşa ediyor: Bir otomobil sahibi olmak, rahat dekore edilmiş ve en son teknolojik ev eşyalarıyla donatılmış bir apartman dairesi sahibi olmak!

Ödeyecekleri fiyat, hayattan izole olmak, çalışmaya gitmek için uzun yollar kat etmek, trafikte ve yoğun alışveriş merkezlerinde saatler harcamak, yüksek servis ve bakım ücretleri ile uzun dönem borçluluğa rağmen bir TOKİ dairesi, bu hayali gerçekleştirilmenin ilk adımı.

Yunanistan, İspanya, Arjantin ve küresel krizden etkilenen diğer birçok ülkede görüldüğü gibi, bu son derece borçlu orta sınıf, bir durgunluk döneminde en savunmasız sosyal gruptur. Derinleşen yakt tüketimi ve kaynak kıtlığıyla, Türkiye'deki olumlu ekonomik eğri-

nin aynı şekilde aşağı doğru çekmeye başlayacağını hayal edebilirsiniz; iklim değişikliği gibi küresel dinamiklerle yaklaşan sorunları da işin içine katmak gerek. Bu şartlar altında, mevcut tüketici yaşam tarzı çökecek ve bugünün orta sınıfı, yarımın fakiri haline gelecektir. Büyük borç, büyüyen işsizlik, yükselen enerji, yakt, yiyecek ve hizmet fiyatları ile karşı karşıya kaldığı zaman, TOKİ sakinleri güçlükleri yenmek zorunda kalacak.

Bizim önerimiz olan Kolektif İşbirlikçi Toplum Oluşumu (KİTO), bir post-kentsel gelişim ajansı ve TOKİ komplekslerinin geleceği için alternatif bir pozitif senaryo öneriyor. Mevcut TOKİ toplu konularının açık kaynak ile canlandırıldığı, vatandaş odaklı bir dönüşüm hayal ediyoruz. KİTO farklı ölçeklerde çalışacak ve çok katmanlı çabuk toparlanma hareketi sağlayacak. Bu iyileştirilmiş alanlarda, ekipmanlarda, hizmetlerde ve kurumlarda bir dizi ortak üretim yapacak.

KİTO'nun toplu etkileşim ve iletişimi, online ağ aracılığıyla kolaylaştırılacak -KİTO'da- alternatif bir ekonomi yaratacak, yerel eylemlere değer katacak ve insanlara yapmak, vermek, paylaşmak ve enerji, ürün, bilgi ve beceri tasarrufu yapma konusunda yetki verecek, güçlendirecek. Motivasyonu artırmak ve daha fazla sivil hareketi kolaylaştırmak için yeni bireysel ve kolektif profiller ortaya çıkacak: şehri tüketmek yerine, sakinler artık güçlükleri yenerek ortak üretim yapacak.

Farklı ölçeklerde farklı stratejiler ya da taktikler önerdik. Bunların bir kısmı aaa'nin önerisiyle Avrupa'nın değişik kentlerinde uygulanmış. Bölge ölçeğinde yeşil ve mavi altyapı hazırlamak için kent çiftlikleri yaratılacak: Meralar, ormanlar, balıkçılık için göletler, nehirler, kanallar, güneş ve rüzgar çiftlikleri... Toplum, arazi ortaklıkları, kredi birlikleri ve yerel kalkınma bankaları gibi ortaya çıkan bir dizi ortak kurum ve kuruluşlar, vatandaşların bu tesisler ve hizmetler için toplu yatırımcılar, yöneticiler ve hissedar olarak hareket etmesini sağlayacak.

Site ölçeğinde TOKİ'nin mevcut kapalı duvarları ve çitleri, kendi kendine yeten hizmet alanlarına dönüştürülecek. Yeni tesisler 3d baskı yoluyla bölgenin sakinleri tarafından inşa edilecek ve sosyal işletmeler, zaman bankaları, yerel mağazalar, marketler, atölyeler ve yerel radyo gibi üretim, hizmet ve dağıtım faaliyetlerine ev sahipliği yapacak.

Bu acil taktiksel kentsel formalarının ya da önerilerinin pratikte uygulanabilirlik şansı var mı yoksa bir ütopya mı?

Pratikte şehir her zaman taktik geliştiriyor, hele İstanbul. Biz bu taktiklerin hepsini 'ıslah etmeye' çalışıyoruz toplum ve yönetim olarak.

Sergide biraz da ironik bir yaklaşım var. Disiplinlerarası ekipler, mega kentlerde yaşanan sorunlara çözüm önerileri sunarken, aslında mega kentlerde yaşanan sorunların başında bugüne kadar uygulanan mimari, kentsel planlama hatalarına da gönderme yapmış oluyor. Bu durumda mimarların, şehir planlamacılarının potansiyel rollerindeki değişiklikler neler olmalı?

Çok doğru bir soru. Ekonomisini inşaat sektörü üzerine kurulan yerlerde, daha fazla inşaat ekonomik büyüme için iyidir ve bundan da mimarın ne şikayeti olabilir? Büyük projeler yapılacaksa iyi mimarlar tarafından yapılmalı daha iyi değil midir? Bunlar hep çelişkili sorular. Ameliyat yaparak para kazanan hastanenin hastaya yaklaşımındaki gibi, mimarın konumu da çelişkiler içeriyor. Burada genç, yeni kurulmakta olan ofislerin daha idealist olmak için manevra kabiliyeti var. Herkes için Mimarlık ya da Sokak Bizim gibi oluşumlar heyecan verici.

İstanbul'a daha önceki birçok projeniz ve KİTO ile farklı açılardan baktınız. Hala bu şehirde yaşamaktan mutlu musunuz?

Evet, galiba.

Post-Kentsel Dönüşüm Taktiksel Eylemler. 2014. KİTO perspektifi, (© Superpool)